

Infància i famílies.

Josep Miquel Lacasta, Jordi Canelles, Lola Abellò i Susanna Aránega

Parlem de nous models i de nous contextos familiars, més complexos i en interacció amb l'entorn, però tan determinants com sempre en el procés educatiu dels joves i infants.

Quina percepció tenen les nenes i els nens de la seva família?

Què n'esperen i que n'obtenen de la seves relacions i dels seus entorns familiars?

Com s'actua des de l'escola en aquest triangle famílies, escola i infants?

La taula de relació i famílies va ser una taula força concorreguda. Van participar mares i pares, docents de totes les etapes educatives i també infants encara que la seva presència fos virtual. Tots ells van presentar, de formes diferents, aportacions i experiències que van oferir visions força amplies d'aquestes no sempre ben encarades relacions entre famílies i escoles.

El contingut del tema es va anar desenvolupant en tres grans blocs que gaudien d'entitat pròpia i que al final es van resumir per extreure'n unes breus conclusions.

El primer bloc es va iniciar amb una breu exposició amb la intenció de provocar el dubte i la reflexió sobre enunciats i preguntes que s'escolten actualment en aules, claustres i famílies en general. Dins aquest primer bloc un seguit de nens i nenes d'entre 8 i 12 anys van ser protagonistes tot analitzant la seva família. Aquest anàlisi es va fer a partir de preguntes que se'ls va formular prèviament. Les respostes estaven recollides en un vídeo que vam poder visualitzar.

El segon bloc va començar amb una experiència que ens va exposar la transformació que van observar en el centre des de que les reunions, les entrevistes a les famílies,... havien pres un caire diferent al caire formal que havien tingut fins la moment.

El tercer bloc la van protagonitzar les mares i pares de dos centres que ens van exposar la seva experiència de participació en el seu centre i a més la reflexió sobre la riquesa personal i familiar que els suposava l'establiment dels vincles creats en unes relacions positives amb el seu centre. Els dos centre portaven a terme dues experiències totalment diferent adequades a l'entorn en el qual estaven ubicats.

L'acolliment social de l'infant

L'infant creix a partir de les múltiples experiències que a casa, a l'escola, al carrer i en qualsevol altre àmbit efectua les seves vivències.

Aquestes experiències succeeixen de forma compartida i a través de la intersecció del que aprèn en un i altre espai, conforma la seva identitat, criteri, valors...

Quan els models que s'ofereixen des d'un o altre espai mantenen un cert equilibri la criatura sent la seguretat suficient per avançar adequadament i sense conflictes. Quan els criteris, valors, ... discrepen entre els diferents espais entrem creant un desequilibri en l'infant que es dibuixarà en qualsevol de les actuacions posteriors.

Per a crear aquest equilibri el millor es buscar vies d'apropament entre escola i família ja que aquests són dos dels espais en el que el nen o nena comparteix més sovint.

Entenent que el primer principi que ha de orientar l'educació dels infants és la garantia d'un acolliment social amb l'afecte imprescindible per avançar en els seu procés de creixement personal autònom lliure i responsable.

L'acolliment de l'infant se situa sempre en un primer nivell en la família. La família és la primera instància d'acolliment i socialització dels infants i aquella que manté una presència continuada al llarg de tota de la vida de la persona.

L'escola en un segon nivell assumeix un paper molt rellevant i preferent d'aquesta responsabilitat educativa dels infants. Rellevant tant per la quantitat de temps que omple de la vida de l'infant com per la qualitat i l'especificitat de la seva funció. En aquest cercle cal incloure altres espais que també són molt significatius i que poden ha de col·laborar amb l'escola i la família en aquest procés educatiu.

A la societat actual detectem que hi ha un tercer nivell d'influència educativa que cada vegada és mes significatiu i que no té una intencionalitat educativa . Ens referim a aquell que es mou per altres regles socials especialment del mercat i el consum i que arriba als nostre joves i infants de forma més descontrolada. La influencia del mitjans de comunicació , les noves tecnologies Tics i el seu ús avui representen un problema important per les famílies i les escoles com a competidors per desenvolupar el seu rol formatiu. La majoria de les famílies i de les escoles ens manquen anàlisi i instruments per saber com orientar i intervenir i col·laborar amb aquest tercer nivell.

Sobre l'estructura familiar

Un factor important que ha fet emergir canvis considerables tant en la forma de viure com en els valors que han fonamentat la societat des del punt de vista històric. És el canvi de situacions familiars. Aquí n'esmentem les que afecten més directament la vida i el creixement personal de l'infant:

- *Nou rol de les dones. Configuren una revolució.* Un dels fets determinats dels canvis de l'estructura de les famílies és el nou rol social de la dona. El procés de dissolució de la família patriarcal i els nous contextos socials i laborals generen un canvi en molta profunditat que ha posat en crisi les formes d'atenció a la infància reservades fins ara a les dones i que tampoc ha trobat un procés de substitució suficient en nous rols en les estructures de parella.
- *Comportaments socials pel que fa al treball, a l'ús del temps lliure.* Els horaris laborals, les formes d'oci, els comportaments socials de les persones respecte a la seva dedicació a l'atenció de les persones dependents entre ells joves i infants ha sofert profunds canvis. Hi ha un increment de demandes de serveis d'atenció social i educativa.
- *L'autoritat.* Sembla que es detecta una absència d'autoritat en els propis àmbits de la família que configura una desprotecció formativa pels nostres infants que s'agreuja de forma important a partir de l'adolescència.
- *Nous models familiars.*
 - Famílies i immigració. Cultures diverses sobre rols i funcions en l'espai familiar molt significatives.
 - Els nous rols d'àvies i avis en la cura dels infants
 - Famílies extenses i famílies reduïdes.
 - Models de parella i familiars diversos
- *Desorientació de les famílies per relacionar-se amb escola i altres.* Existeix una crisi i desorientació sobre les formes de relació de la família amb les altres instàncies acollidores especialment l'escola. Les relacions de

col·laboració que haurien de presidir l'acció de vegades són més de confrontació exigència sense establir-se el ponts de diàleg pertinents.

Davant d'aquest panorama en moltes ocasions hi ha un tancament de la escola cap a l'exterior amb la sana intenció de protegir el que es fa en el seu interior en ocasions sense analitzar quin ha de ser el seu paper en les nous contextos socials i familiars actuals.

Les exposicions protagonitzades tant per nens i nenes, mares i pares i també mestres van facilitar l'aportació de perspectives molt particulars sobre el mateix tema, cosa que va permetre analitzar aquests punts i altres de manera compartida.

El debat

L'ampli debat generat va concloure en algunes propostes, en dubtes que encara ens resten per resoldre o en polèmiques que queden obertes per a posteriors espais de reflexió:

1. Els canvis familiars. Nous contextos nous rols

Els mestres som reticents als canvis i reproduïm formes de relació amb les famílies i l'entorn que ens costa adaptar a les noves necessitats socials i als canvis produïts tant en les estructures familiars com en les demandes i expectatives que la societat en general ha dipositat sobre la institució escolar.

Actualment hi ha un gran nombre de serveis educatius fora escola que segueixen més una línia assistencial o de "guarderia" que la línia educativa que podria ser continuïtat del treball de l'escola. On està la línia divisòria entre l'atenció educativa i l'assistencial en l'àmbit de la formació dels infants?

La professió de fer de mestre té unes dificultats importants però també cal comprendre des de l'escola les dificultats d'exercir de pare i mare i els seves dificultats que es tenen de vegades per entrar al centre i poder establir un diàleg fructífer i positiu.

De vegades hi ha cultures diferents en l'àmbit familiar i escolar i això crea cert conflicte. En la majoria dels casos les alumnes poden fer una tasca d'aproximació dels dos àmbits. Especialment transmetent elements de la cultura escolar a la familiar, però s'hauria de ser receptiu també per recollir aportacions de la seva cultura familiar que són positives i que ajuden a l'alumne a identificar-se, valorar-se i que altres l'acceptin i valorin.

Les diferències de valors és viu com un conflicte important. L'àmbit privat cada vegada és més divers i cal respectar-lo. Caldrà buscar la coherència dels valors col·lectius públics. La construcció dinàmica d'un espai de valors laic en l'àmbit públic i col·lectiu és la solució que cal anar fent. Aquest espai públic comú s'ha de construir de forma dinàmica i oberta sobre la base d'un drets universals de ciutadania que respectant els drets de totes les persones.

Les famílies reclamen i necessiten espais per la formació i la informació, l'intercanvi i en definitiva per millorar l'atenció educativa. Les escoles de pares han de formar part del projecte educatiu. A les necessitats formatives de les famílies cal donar-li una resposta i l'escola obviar-ho. Potser no cal delegar totes les tasques a l'escola però si ho hauria de coordinar de tal manera que aquest aspecte formatiu quedés integrat en el projecte educatiu dels centres escolars.

La institució família i la institució escolar han de caminar en paral·lel en la recerca de respostes cap a la crisi que provoquen els nous requeriments socials i educatius de la societat actual.

Cal estar atent a les noves relacions inter- generacions especialment al paper que avis i avies desenvolupen en les nous contextos socials pel que fa a tenir cura dels infants.

L'escola també està canviant la seva funció social i cal entendre els canvis en cada una de les etapes educatives, educació infantil, primària, secundària, post obligatòria ...

2. Les necessitats dels infants

Tot allò que fa referència al l'infant no s'ha d'analitzar només des de l'escola. Cal contrastar les visions des les diverses situacions i percepcions i vivències de l'infant que son globals i no es donen només en un àmbit.

La col·laboració de les famílies i escola ha de basar-se en la cooperació sense interferències en el papers de cadascú. Les funcions de les dues institucions socials són diferents. Cadascuna ha de trobar el seu paper sense delegar les seves responsabilitats. S'ha d'assumir que l'infant actua de forma diferent en cada un dels medis i que el rol educatiu de cada un d'ells és complementari però també específic.

Cal una major obertura de la institució escolar a les percepcions de les famílies per intervenir i actuar de forma conseqüent.

Els infants demanen als adults transparència, normes clares i consensuades i conjuntes. Una coherència que té a veure tant en l'interior de els famílies com en l'interior dels centres entre tots els educadors que inclou als docents i tot el personal que treballa als centres i també entre les escoles i les famílies.

La coherència i la norma clara i conjunta de famílies i centre escolar són imprescindibles per l'eficàcia de l'acció educativa.

Per a ser conseqüent amb aquesta coherència l'escola ha de tenir algunes actuacions que s'han de basar primer en el coneixement i l'acceptació de l'alumnat en la seva realitat familiar. És el seu bagatge i forma part inseparables del seu projecte vital.

Cal ajudar als alumnes a transmetre i comunicar a les seves famílies la cultura escolar i els projectes escolars que per ells són satisfactoris. Aquesta funció és especialment important amb les famílies immigrants.

3. Les relacions famílies i escola i les demandes mútues. El treball compartit escola famílies

Les famílies s'haurien d'implicar més amb el funcionament institucional i els serveis de les escoles. Només es planteja el treball en comú quan els problemes es fan grossos La majoria de les relacions no són preventives sinó curatives per resoldre conflictes ja sobrevinguts.

Es vital fomentar la confiança entre pares, mares i mestres, educadors i educadores, professors i professores

Si els espais escolars són més acollidors -especialment per l'alumnat i el professorat- per les relacions d'intercanvi i col·laboració són més potents. L'accés de les famílies als espais escolars d'una forma organitzada facilita la col·laboració de les famílies. Està molt bé afavorir el coneixement de pares i mares sobre com funciona que es fa i com es fa a l'interior dels centres per garantir una major

comprensió i en definitiva una major implicació. Quan més es participa més es compren el treball. La participació és una peça clau per elaborar el consens. Aprendre a treballar junts, confiant amb l'altre sense emetre judicis, pel sol fet d'aprendre junts fent del consens un instrument de creixement i aprenentatge.

Les reunions amb les famílies entrevistades, reunions de classe assemblees tenen, en general, un caràcter molt informatiu. Per informar no calen les reunions, hi ha altres mètodes millors i més eficaços. El que cal és crear espais de comunicació. Sense tenir por a l'error, sinó entenent l'error com a part del procés per aprendre.

Cal posar-se a la pell de l'altre. Establir espais de comunicació i reflexió conjunta que permetin una major implicació de les famílies en les accions escolars i una major comprensió des de les escoles de les realitats familiars. Escola i família s'han d'avenir i caminar junts pel bé dels infants.

S'ha de passar del projecte individual al projecte col·lectiu d'escola. La relació inicial de les famílies amb el centre és individual per passar a la dimensió col·lectiva cal definir instruments que permetin introduir els conceptes de comunitat educativa amb els espais adients per aquesta relació i implicació de les famílies en el projecte educatiu de l'escola.

Les formes de implicació i col·lectiva no només poden passar per les associacions (crisi del model associatiu, dificultats en l'etapa 0-3 etc.

Cal garantir una presència de les famílies en l'àmbit escolar a partir d'activitats xerrades, tallers, col·laboració amb activitats etc.

4. Algunes propostes

Caldria establir xarxes de relacions Escoles/ Famílies/ Serveis Socials/ Sanitat que anessin molt més enllà, que coordinessin tots els espais directament i indirectament educatius per tal de unificar els esforços que es realitzen des de els diferents àmbit i també per tenir una visió molt més global de l'educació.

En aquest punt entraria l'oferta educativa de serveis escolars no lectius, matí migdia i tarda que prenen especial rellevància i té importància en la seva prestació i la qualitat d'aquesta oferta.

Resulta significatiu que els temps i els espais del migdia i els menjadors escolars són uns dels espais de més problema per oferir qualitat, control, coordinació. Els menjadors escolars són espais físics i temporals molt significatius pe l'infant.

Conclusions

- Els canvis de la família i l'escola són canvis en paral·lel que cal assumir amb un anàlisi compartit. Cal consens del paper de cadascú i les formes de col·laboració.
- Cal potenciar els vincles . Totes les famílies tenen competència per assumir i responsabilitzar-se dels procés educatiu dels seus infants. Cal un reconeixement de la seva competència i de la seva responsabilitat.
- Es necessari tenir coneixement de l'entorn i establir xarxes de col·laboració i treball en comú.
- Els centres han de ser oberts, establint una polítiques de presència dels centres en seu entorn proper territorial i social.

- Crear espais de comunicació, diàleg per potenciar la confiança. No és suficient amb un canal d'informació, calen canals de comunicació.